

Nena Škerlj

Dejanske in imaginarne knjižnice v povezavi z neskončnostjo

Knjižnice kot institucije, arhitekture, zbirke in metafore med drugim bistveno določa tudi pojem neskončnosti, torej kar ni omejeno, končno in izmerljivo.¹ Oblike neskončnosti se lahko pojavljajo v dejanskih knjižnicah v arhitekturi, klasifikaciji in razvrščanju zbirk, vsebini gradiva, simboliki in v imaginarnih (fiktivnih, nedejanskih) knjižnicah,² za katere ne veljajo zakoni znanega časa, prostora, perspektiv in so njihove možnosti neomejene.

Povezava z neskončnostjo v dejanskih in imaginarnih knjižnicah poteka na več ravneh:³ v času in prostoru (vprašanje, kako in kam se bodo širile nove knjige,⁴ police s knjigami, prizidki knjižnic, nove stavbe; v prihodnosti cela mesta ne bodo zadoščala, kot se je šalil filozof in tudi knjižničar⁵ G. W.

1 Mišljena je predvsem potencialna neskončnost. *Mali leksikon logike* (Ule, *Mali leksikon logike*, 235), razlaga aktualno neskončnost kot zaključeno celoto stvari, ki jih načeloma ne moremo prešteti, potencialno pa kot nezaključeno neskončnost, za neomejeno mnogo možnih korakov v nekem postopku, na primer pri štetju, skratka za vedno znova rastoče zaporedje naravnih števil.

2 Imaginarne knjižnice so prikazane kot natančnejše določilo v okviru imaginarnih, legendarnih in fiktivnih krajev. Alberto Manguel in Gianni Guadalupi sta izdala obširen *The dictionary of imaginary places*, kjer se nahajajo občasno tudi knjižnice, npr. na Nautilusu (Verne, *Dvajset tisoč milj pod morjem*), Babilonska knjižnica (Borges, *Babilonska knjižnica*) ... Njuno delo naj bi bilo nekakšen vodnik po našem planetu, zato sta druge kraje izpuščala. Umberto Eco v *The book of legendary lands* govori o legendarnih, izmišljenih krajih in posledično obstajajo legendarne, izmišljene knjižnice. Izraz imaginarno je nazornejši in širši, seveda pa so nekateri kraji in knjižnice manguelovsko imaginarni in hkrati ecovsko legendarni in izmišljeni, nekaterih pa ni najti ne pri enem ne pri drugem (na primer postaje Solaris kot imaginarnega kraja in njegove knjižnice, bogate na temo solaristike (Stanislaw Lem: *Solaris*), Pratchettove magične knjižnice v obliki Möbiusovega traku (serija knjig *Plošča* ...), tako da so v tem besedilu z imaginarnimi knjižnicami mišljene najširše pojmovane ne-dejanske knjižnice.

3 Na povezave knjižnic z raznimi oblikami neskončnosti kaže tudi peto Ranganathanovo načelo: »Knjižnica je rastoči organizem: Organska rast: odrasli, mladina, malčki. Zgradba. Rast bralcev. Rast osebja: izposojevališča. Klasifikacija, Katalogizacija: oblike katalogov.« (Novljan, »Podoba knjižnice«, 123.)

4 Človeštvo naj bi vsakih 30 sekund objavilo po eno knjigo (Zaid, *Toliko knjig!*, 18.).

5 Leibniz je tudi sporni iznajditelj infinitezimalnega računa, katerega oblika je prekašala Newtonovo po svoji praktični uporabnosti, skratka pravi lovilec neskončnosti v knjižničarstvu, matematiki in filozofiji.

Leibniz),⁶ v vsebinah zbirk (besedila vsebujejo potencialno interpretativno neskončnost in aktualno neskončnost v nepreštevni kombinacijah črk, razmikov, besed in stavkov), v razvrščanju gradiva (*numerus currens* – knjige na policah si sledijo po rastočem zaporedju števil (linearna neskončnost) ali po decimalnih klasifikacijah (UDK), kjer se osnovna področja delijo po vsebini na pododdelke, pododdelke pododdelkov itd. (ulomljena neskončnost – cepljenje, neskončnost na omejenem prostoru, kjer se dodajajo vedno manjše številke med 0 in 9), v arhitekturi (zunanjščine, notranjščine, tlorisi, detajli, ki kažejo na neskončnost, prek simbolov kroga, spirale, nepreglednega vodoravnega ali navpičnega nizanja raznih pravokotnih oblik, vijuganja ...) ter v najrazličnejših opisih in interpretacijah knjižnic (kot simbolov, metafor ...).⁷

DEJANSKE KNJIŽNICE V POVEZAVI Z NESKONČNOSTJO

Krog, kvadrat, centralnost

Središčne oziroma centralne stavbe (okrogli, večkotni, kvadratni tlorisi ...) s svojo neprekinjenostjo ali s koti prekinjeno krožnostjo nakazujejo na neskončno zanko kroženja in vrtenja, v primeru knjižnic na neskončno zanko nizanja knjig in branja. Krog je najprej premeril leto, nato čas, potem večnost in naposled pomeni neskončnost.⁸ Manguel pravi, da ne beremo na enak način, če sedimo znotraj kroga ali kvadrata. Oblika knjižnice lahko izbor knjig, branje in bralne navade še spodbuja: pravokotni prostori vsebino zamejujejo, predalčkajo in neskončno razčlenjujejo; okrogli pa kažejo na sklenjenost in omogočajo predstavo, da je zadnja stran vselej tudi prva.⁹ Primeri za tovrstno neskončnost so Narodna knjižnica v Stockholmu, kupolasta čitalnica v Britanskem muzeju, velika čitalnica Kongresne knjižnice z veliko kupolo s svetlobnico in zasebna knjižnica antropologa Wadea Davisa, ki jo je oblikoval arhitekt in filozof Travis Price kot prostor krožne oblike, ki ima sredi okroglega stropa kvadratno okno. Pogled od spodaj navzgor tvori s svojo povezavo kroga in kvadrata podobo in izhodišče duhovnega vzpona¹⁰ – mandalo, iz katere žarčijo knjige. Biro Mecanoo je s Knjižnico v Birminghamu ustvaril »odo krogu, arhetipu, ki vključuje univerzalnost, neskončnost, enotnost

6 Wagner, »Bibliotopia«, 18.

7 Večkrat se naleti tudi na neskončnost na slikah, instalacijah in drugih umetniških delih, ki upodabljajo ali pa so kako drugače povezana s knjižnicami, kar tokrat ne bo natančneje obravnavano.

8 Chevalier in Gheerbrant, *Slovar simbolov*, 297.

9 Manguel, *Knjižnica ponoči*, 107–110.

10 Chevalier in Gheerbrant, *Slovar simbolov*, 338.

in brezčasnost«. ¹¹ Krogi obdajajo stavbo, so v njeni okolici in v njej (parket, sence, krožne galerije). Če gre tu za hvalospev krogu in njegovi simboliki, ki se povezuje z neskončnostjo, je po drugi strani hvalospev spirali in njeni neskončnosti napravil japonski arhitekt Sou Fujimoto.

Spirala

Spirala manifestira nastop krožnega gibanja, izhajajočega iz prvotne točke, ga vzdržuje ali povečuje v neskončnost, je razvoj, ciklična kontinuiteta v napredovanju, ustvarjalno vrtenje in vse to tudi simbolizira. ¹² Razne spirale ¹³ so prisotne v različno oblikovanih spiralnih stopniščih, tlorisih, stebrih, opremi in detajlih. Primeri zanje so Knjižnica v Cottbusu, Pravna knjižnica v Münchnu, Knjižnica Kobarid, v Mestni knjižnici Velenje pa so poleg večje spirale zavitega stopnišča prisotne tudi manjše spirale – »polžki« ¹⁴ oziroma »polževe hiške« ¹⁵ (zaviti prostorčki, namenjeni individualnemu delu z zvočno izolacijo), sedem spiral pa sega čez dve etaži v Knjižnici Otona Župančiča v Ljubljani. Glasbena inštalacija lovi zvoke iz knjižnice v cevi, po spiralah pa se lahko tudi igra, če se jih popraska ali podrgne in nastane svojevrsten zvok, značilen za skupino The Stroj, ki je postavila to glasbeno skulpturo, ki naj bi jo sestavljale narobe obrnjene kovinske cvetlice. ¹⁶ Pogosti so spiralno zviti vibasti stebri, na primer v baročni Nacionalni knjižnici v Pragi. V posamezni knjižnici je lahko več spiralnih stopnišč (npr. dunajska Prunksaal), lahko pa se vsa notranjost spremeni v spiralo z gradivom, kakršna je knjižnica v predmestju Madrida Villanueva de la Canada (arhitekturni biro Churtichaga+Quadra-Salcedo arquitectos), z nagnjenimi tlemi in knjižnimi policami kot spiralnim uličnim prostorom, ¹⁷ ki vodi od otroškega oddelka v pritličju prek mladinskega na vrh, kjer so študijski prostori, kar predstavlja življenjsko pot in nikoli zaključeno pot do znanja. Zunanjščina seattelske knjižnice ¹⁸ ima nadstropja, oblikovana kot knjige, in deluje kot navpično zložen nestabilen kup knjig, ki bi se lahko še nadaljeval. ¹⁹ Med nadstropji je prostor, imenovan Spirala, kjer je strokovno gradivo neprekinjeno urejeno od 000 do 999 po Deweyjevi klasifikaciji. Knjižničarji, obiskovalci,

11 Johnson, *Improbable libraries*, 123.

12 Chevalier in Gheerbrant, *Slovar simbolov*, 565.

13 Dvorazsežnim (arhimedskim in logaritemskim, torej enakomernih in logaritemskih rasti) in trorazsežnim (vijajnicam in vrtincem, spet enakomernih in logaritemskih rasti) spiralam je skupno evociranje postopnega razvoja, ki se lahko nadaljuje v nedogled.

14 Kalan, »Sodobna arhitektura knjižnic«, 34.

15 Kozinc, *Vrata v vse čase*, 152.

16 Prav tam, 73.

17 Frampton, »Šest žanrov v iskanju enotnosti«, 80.

18 Ena od kritik se glasi, da gre za ogromno kletko za zajce, ki jo je naredil Timothy Leary (Nielsen, »Shhhh« [53].), spet druga, da gre za strgalnik za sir, ribežen (Kaiman, »Shhhhhshh!« [61]), lahko pa bi videli tudi strgalnik za znanje.

19 Oblikovana je kot mreža rombov, ki se ponavljajo v vedno večjem merilu in tvorijo pravilno in urejeno naraščanje pravilno urejenega fraktalnega vzorca.

bralci in knjige se nahajajo od zunaj gledano v kupu knjig, od znotraj pa v večnadstropni spirali, parkirni hiši za knjige.

Že omenjeni hvalospev spirali predstavlja knjižnica v Tokiu. Lesene police segajo od tal do stropa, so namerno in nenamerno prazne, vidne od zunaj – sploh ni treba vstopiti v knjižnico, pa se že pojavlja stik z neskončnim. Tloris je v obliki spirale in predstavlja neskončnost spiralnega gibanja, knjižnica pa je opisovana tudi kot »neskončni gozd knjig«. ²⁰ Primerjave knjižnice z gozdom so pogoste, najbolj znane pri Ecu, Borgesu, Manguelu. ²¹ Pallasmaa ²² pravi, da nas gozd zaradi številnih perifernih dražljajev učinkovito potegne v stvarnost svojega prostora, kjer misli potujejo z raztresenim in nefokusiranim pogledom, vidne podobe pa postanejo neostre. Tudi v knjižnici gre za obilo perifernega nefokusiranega vida, a namesto hoje v gozdu med drevesi gre za hojo med policami in knjigami. »Raztreseni pogled predira površino telesne podobe in se usmerja v neskončnost.« ²³

~ Gozd ~

Rek, da zaradi dreves ne vidimo gozda, se v kontekstu knjižnic lahko glasi: Zaradi knjig ne vidimo knjižnice. José Ortega y Gasset pravi, da ko stojimo v gozdu, ne vidimo gozda, ampak le nekaj najbližjih dreves, ki seveda so del nekega gozda. »Ta drevesa so vidna. Resnični gozd je sestavljen iz dreves, ki jih ne vidim.« ²⁴ Ko hodimo po stezi, gozd beži izpred oči. Podobno v hoji po knjižnici vidimo najbližje knjige okoli nas, nikakor pa ne vseh. Če gozd ali knjižnico opazujemo s katerekoli točke, delujeta kot možnost poti, po katerih bi se lahko poglobili. »Drevesa ne pustijo, da bi videli gozd; in prav zato, ker je tako, gozd dejansko obstaja.« ²⁵ Nikoli ne moremo videti celotne knjižnice, videti in prebrati vseh njenih knjig. ²⁶ »Okoli mene odpira gozd svoje globoke strani. V moji roki je knjiga: Don Kihot, idealen pragozd.« ²⁷ Knjižnica je lahko

²⁰ Johnson, *Improbable libraries*, 107.

²¹ Eco (Eco, *Šest sprehodov*, 12.) uporablja za gozd Borgesovo metaforo: gre za vrt s potmi, ki se cepijo. V gozdu se vsak odloča za svojo smer in jo poljubno spreminja in po Ecu ni nič drugače tudi v pripovednem gozdu, kjer bralec izbira svojo pot pri branju. Podobno deluje tudi pot po knjižnici, ki je lahko vrt s potmi, ki se cepijo in gozd. Borges je v *Poskusu avtobiografije* (Borges, *Stvaritelj*, 101.) opisoval hišo svojega prijatelja in pesnika Rafaela Cansinosa, da je bila kot knjižnica, v kateri si je bilo treba pot najti kot v gozdu, saj je bil preveč reven, da bi imel police in so bile knjige naložene druga na drugo od stropa do tal, tako da si je bilo treba utirati pot med pokončnimi stebri knjig, Manguel (Manguel, *Knjižnica ponoči*, 58.) pa je pripovedoval: »Povsod okoli mene – po tleh, v kotih, pod posteljo, na delovni mizi – so počasi rasli stebri iz knjig in spreminjali prostor v saprofitski gozd, ki je grozil, da me bo s svojimi vse višjimi debli izrinil.«

²² Pallasmaa, *Oči kože*, [109].

²³ Prav tam, 85.

²⁴ Ortega y Gasset, *Meditacije o Don Kihotu*, 50.

²⁵ Ortega y Gasset, prav tam, 51.

²⁶ Sagan, *Kozmos*, 281, je izračunal, da če preberemo eno knjigo na teden, preberemo samo nekaj tisoč knjig v svojem življenju, torej nekako en promil vsebine največjih knjižnic našega časa (napisal 1980).

²⁷ Ortega y Gasset, *Meditacije o Don Kihotu*, 58.

gozd, knjiga pragozd in knjiga Don Kihot za J. O. y Gasseta idealen pragozd. Poleg tega knjiga Don Kihot vsebuje imaginarno knjižnico don Kihota, knjigo o don Kihotu pa berejo v imaginarni knjižnici na postaji Solaris Tarkovskega. Primerjava s knjižnico-gozdom ni nujna samo v povezavi s knjigami. Mel Gooding je prostor pred veliko čitalnico v NUKu, primerjal z »'gozdom' 32 temnih stebrov«,²⁸ s prirezanimi stebri-štori, ki spominjajo na dolmene, na edinem visečem lestencu pa listje, ki nakazuje na krošnjo.

Množenje pravokotnosti

V večini knjižnic gre za najrazličnejša nizanja pravokotnikov in množenje pravokotnosti. Pravokotnik namiguje na drugačno mejo in neskončnost, drugačno sklenjenost in ločenost,²⁹ kar ponazarja Manguelov opis Lavrentinske knjižnice: »Ves knjižnični prostor gradijo pravokotniki: stenske odprtine med stebri, v katerih ležijo okna, odprta ali slepa; vrste delovnih mizic na levi in desni strani sobe; veličastni osrednji prehod; členjeni in izrezljani strop. Zlahka si zamislimo, kako so morali učinkovati veliki iluminirani kodeksi ali manjši oktavi, ko so odprti ležali na poševnih delovnih ploskvah in se v enakih pravokotnih oblikah podvajali po stenah, tleh in stropu, tako da je bralcu sleherni arhitekturni in okrasni element priklical pred oči tesno zvezo med svetom in knjigo – neomejeni fizični prostor, ki je v knjižnici razčlenjen v površine, podobne stranem v knjigi.«³⁰ In če je Michelangelo variiral povsem ravne pravokotnike-knjige, je Plečnik na fasadah NUK-a nekatere pravokotnike-knjige odprl pod kotom, kakor so pogosto razlagana okna, izmaknjena iz ravnine. Nizanje odprtih in zaprtih knjig na fasadi se ponavlja v stavbi, kjer se dejanske knjige venomer odpirajo in zapirajo.

Eberswaldska knjižnica je enigmatična arhitektura,³¹ ki spominja na predale ali škatle za gradivo.³² Podobe na njej³³ se lahko bere od zgoraj navzdol kot navpično popisane kitajske bambusove trakove ali vodoravno kot frize. Percepcija gledalca se stalno menja in niha med nasprotji:³⁴ vodoravno – navpično, posamezna podoba – kontinuiteta podob, umetniško delo – minimalistični objekt, kvader – ornament, betonska kocka – slikovit

28 Gooding, *National and University Library Ljubljana*, 19.

29 Manguel, *Knjižnica ponoči*, 120.

30 Prav tam, 123.

31 Prvotni predlog za notranjščino knjižnice v Eberswaldu je vseboval lesene knjižne police (kot nasprotje betonski zunanjščini) in velike reprodukcije knjižnih polic, da ne bi bilo povsem jasno, kje so na stenah fotografije knjig na policah in kje so dejanske knjige.

32 Podobe je izbral Thomas Ruff iz svojih zbirk izrezkov časopisnih fotografij (večinoma iz *Die Zeit*, med 1992 in 1993, okoli 2.500 izrezkov). Tako kot knjižnice zbira in hrani najrazličnejše gradivo – dejavnost knjižnice je hkrati Ruffova dejavnost. Ker gre za reprodukcije fotografij v časopisih, a ne v originalni obliki, je ukinjen običajni odnos med originalom in posnetkom.

33 Peta podoba od zgoraj navzdol prikazuje fotografijo študentov za knjigami v knjižnici mednarodnega kolidža St. Donat's Castle v južnem Walesu.

34 Mack, »Building with images«, 38.

tatu, površina – volumen, zgodovina – dekoracija, končno – neskončno, del – celota, mirovanje – gibanje.³⁵ Nizanje različnih pravokotnikov je značilno za Univerzitetno knjižnico v Utrechtu,³⁶ notranjščino pa primerjajo z nenavadnimi in presenetljivimi Piranesijevimi perspektivami (Marc Dubois)³⁷ in Borgesovim labirintom perspektiv pravih in navideznih prostorov (Pierre Huyghe).³⁸ Slednji je (neuspešno) predlagal več lebdečih kamnov, ki bi v prekinjenih ritmih krožili nad glavami bralcev in namigovali na stalnost in občasnost branja. Tlak iz 7.500 rombov v knjižnici v Admontu, ki je morda nastal pod vplivom Keplerjeve razprave o geometriji,³⁹ pa omogoča zapletene optične učinke. Tak tlak je sicer dokaj pogost tudi v drugih stavbah, a med knjigami pride s svojimi stalnimi zasuki perspektiv posebej dobro do izraza.

Vojteh Ravnikar si je Goriško knjižnico zamislil kot neomejen, neomejujoč in odprt prostor,⁴⁰ ki deluje predvsem kot nizanje pravokotnikov. Ponavljanje pravokotnosti je očitno tudi v Knjižnici Šentjur, ki ima »morda najlepši parket v slovenskih knjižnicah: njegove ozke letvice iz eksotičnih lesov spominjajo na knjižne police«⁴¹ oziroma na »knjige, razporejene na knjižnih policah«.⁴² Ozke pravokotne letvice sestavljajo večje sklope pravokotnikov in pravokotne mreže se pojavljajo in ponavljajo v raznih merilih. Pravokotnost z blagimi vijugami je bila značilna tudi za knjižnico, predstavljeno leta 2016 na 15. arhitekturnem bienalu v Benetkah. [*Dom v Arzenalu*] – kurirana knjižnica je bila zasnovana kot projekt v nastajanju, zbirka se je ves čas dopolnjevala in bo še naprej rasla.⁴³ Bralec je lahko hodil po lesenem valovitem amfiteatru knjig po raznih poteh, s knjigami in med knjigami, po policah-stopnicah, ki so omogočale stoječe, sedeče ali zleknjeno branje. Prostorska struktura knjižnice je bila odprta, ni je zaključeval strop, stene pa prevotljene, s čimer se je poudarjala možnost nadaljevanja v neskončnost (brez cezure ali nekega očitnega zaključka je vidna možnost nadaljevanja v nedogled): z lahkoto si predstavljamo, da se vedno da dodati še eno vrsto polic-lestev-sten-sedežev-ležal, in bralec lahko bere, stoji, sedi ali hodi v tem neizčrpnem svetu črk, knjig, simbolov, metafor in interpretacij.

35 Delno podoben – a neizveden – je projekt Dve knjižnici v Parizu s portreti znanstvenikov in znanstvenic ter z njihovimi menjavajočimi se citati na displejih. Obe knjižnici izražata s hkratno razdrobljenost in kontinuiteto in na pomembnost nenehnega stika s knjigami, ki se nikoli ne zaključijo.

36 Kjer gre še za nenehno nihanje med ravnimi črtami in krivuljami, abstraktnimi pravokotniki in rastlinskimi detajli vrbe, med razumom in čustvi. Roemer van Toorn utrechtško knjižnico opiše kot črno skrinjico znanja, primerja pa jo tudi z monolitom iz Kubrickove *Odiseje 2001* (Toorn, »The quasi-object«, 204).

37 Dubois, »Perspectives with a Piranesian dimension«, 261.

38 Huyghe, »Flying stones: project for the library«, 198.

39 Bosser, *The most beautiful libraries*, [29].

40 Ravnikar, »O tipologiji knjižnic in še o čem«, 128.

41 Kozinc, *Vrata v vse čase*, 146.

42 Kalan, »Sodobna arhitektura«, 91.

43 Po Manguelu je vsaka knjižnica nepopolna stvaritev, delo v nastajanju in vsaka prazna polica naznanja prihodnje knjige. (Manguel, *Knjižnica ponoči*, 69.)

Vijuge

Zunanjščina Knjižnice Fakultete za filologijo v Berlinu spominja na mehurček,⁴⁴ ki ima še dovolj sile in prostora za napihovanje, prerez na lobanjo, notranjost na možganske gube, tako da je imenovana tudi Berlinski možgani in »Možganka«.⁴⁵ Vijugaste knjižnice poudarjajo neskončne možnosti vijuganja bralcev po knjižnici, knjigah, črkah, mislih in poteh možganskih gub. Warburg si je zamislil knjižnico kot stalno spremenljivo zbirko, brez ostrih kotov, kjer se misel nemoteno vije, potuje in se spreminja,⁴⁶ kot nekakšen labirint z neskončno potmi, ki se cepijo. »V Warburgovih očeh je bila sleherna knjižnica krožna.«⁴⁷ Bila je dejanska knjižnica, ki prehaja v imaginarno, ali pa morda še bolj drži obratno. Vijugaste notranjščine knjižnic pa so nastajale že dosti prej (primer je baročno rokokojska Opatijska knjižnica Sankt Gallen s konveksno konkavno ukrivljenimi omarami s knjigami).

~ Znaki, črke in knjige ~

Infinity Centre v okolici Melbourn je stavba v obliki znaka za neskončnost, v njenem središču pa je knjižnica. Tloris predstavlja neskončnost učenja, izobraževanja, vse njegove poti se stekajo v presečišču raznih področij oddelkov stavbe – v knjižnici. Nekatero knjižnico že od zunaj opozarjajo na to, da so več kot zgolj vsota črk in knjig, da hranijo neskončne kombinacije končnega števila črk, nešteto pomenov, primerjav, interpretacij, na primer že omenjena v Cottbusu ima do nečitljivosti prekrivajoča se besedila v raznih pisavah, sodobna Aleksandrijska knjižnica⁴⁸ pa več kot sto znakov različnih pisav. Knjižnice imajo lahko obliko knjig, na primer leipziška,⁴⁹ ki je sicer zaprta, a ima dovolj vizualnega prostora, da se odpre, obliko kupa knjig ima že omenjena seattelska, obliko knjižne police knjižnica v Kansasu, več knjig pa pariška Bibliothèque Nationale, ki ima štiri odprte knjige, morda celo več njih, nanizanih eno za drugo, nekateri jo razlagajo kot obrnjeno mizo, njen arhitekt pa je poudaril: »To je pokrajina, to ni stavba.«⁵⁰

44 Roth, *Library, architecture + design*, 95.

45 Manguel, *Knjižnica ponoči*, 108.

46 »V nekem smislu je bila knjižnica njegov poskus, da bi razgalil živce svoje misli v vsej njihovi občutljivosti in svojim idejam omogočil prostor za selitve, spremembe in spojitve. Če so bile knjižnice njegovega časa zvečine podobne entomologovi vitrini, v kateri so primerki nasajeni na bučike in opremljeni z oznakami, se je Warburgova razkrivala pred obiskovalcem kot zastekljen terarij za mravlje v otroški sobi.« (Manguel, *Knjižnica ponoči*, 157.)

47 Manguel, *Knjižnica ponoči*, 156.

48 Njen prerez kaže dviganje linije izpod tal (zgodovine, preteklosti) prek tal (sedanjosti) v nebo (prihodnost).

49 Četrto razširitev Nemške narodne knjižnice v Leipzigu je načrtovala Gabriele Glöckler. Sledila je konceptu »ovitek-platnice-vsebin«, kjer vsebino ščitijo platnice, obdaja pa srebrn ovoj, ki dodatno varuje in povezuje ločene enote.

50 Perrault, »Wiel Arets interviews Dominique Perrault«, 172.

IMAGINARNE KNJIŽNICE V POVEZAVI Z NESKONČNOSTJO

~ *Neomejene možnosti* ~

Imaginarne knjižnice se nahajajo v imaginarnih, legendarnih, fiktivnih krajih, tako da neskončnost nastopa v najrazličnejših oblikah. Lasswitz⁵¹ opiše v *Univerzalni knjižnici* sicer končno knjižnico, ki pa bi segala vse do najbolj oddaljenih poznanih galaksij in bi se moral knjižničar v njej gibati s svetlobno hitrostjo. V njej bi lahko brali vsa izgubljena Tacitova dela, zgodovino prihodnjih vojn itd., a za ceno ogromnega števila povsem nesmiselnih knjig. Borges jo navaja kot enega od vplivov na svojo *Babilonsko knjižnico*, ki ima po en izvod vsake možne knjige in se knjige razlikujejo na primer za eno pisno znamenje, in je neskončna oz. nepredstavljivo velika za nekoga, ki bi iskal določeno knjigo. Borges namerno niha med opisovanjem knjižnice kot neskončne in končne, vedno pa neizmerne. Knjižnico opisuje tudi kot neskončni vrt, gozd, labirint, svet in nebesa (*Drugi tiger, Pesem o darovih* ...). Eco opiše knjižnico z ogromnim številom mnogokotnih sob, podobnih očesu čebele, s 3.000 ali 33.000 stenami in s policami tudi na vrhu, saj je ne bi ovirala gravitacija. Takšna knjižnica bi bila mreža polic s knjigami, postmodernistični rizom, kjer so vse poti med seboj povezane in brez središča.⁵² Pallasmaa pravi, da bi knjige, filmi in umetniška dela izgubili čarobno moč, če ne bi bili ljudje zmožni vstopiti v prostore in kraje, ki si jih zamišljamo, saj so ti resnični v polnem pomenu doživetja.⁵³ Terry Pratchett je opisal knjižnico s policami v obliki Möbiusovega traku.⁵⁴ Kot številni drugi deli Nevidne univerze je zasedala več prostora, kot bi se lahko sklevalo po njenih zunanjih dimenzijah, verjetno je bila brez vogalov in središča.⁵⁵ Knjige so bile zaradi življenja v njih v verigah in so cvrčale, škripale, rožljale, se iskriale, ureditev knjižnice pa je bila topografska nočna mora, saj je toliko magije na enem mestu dimenzije, gravitacijo in prostor tako popačilo, da bi bilo neudobno še M. C. Escherju.⁵⁶

~ *Požari* ~

Druga vrsta neskončnosti doleti knjižnice po požaru. »Vsakih nekaj stoletij je treba zažgati Aleksandrijsko knjižnico,« pravi Borgesov Irala v zgodbi

51 Lasswitz, »The Universal library«, 243.

52 Eco, »De Bibliotheca«, 8.

53 Pallasmaa, *Oči kože*, 113.

54 Pratchett, *Luč fantastike*, 30.

55 Pratchett, *Izvor magije*, 153.

56 Prav tam, 122.

Kongres⁵⁷ in med najbolj znanimi je požar Aleksandrinske knjižnice, poleg dejanskih knjižnic pa zgori tudi nenavadno veliko imaginarnih knjižnic, na primer knjižnica-labirint v Ecovi benediktinski opatiji, glede katere Virk pravi: »Knjižnica, poslednji branik (ene) Resnice, zgori in postane – kot kaže zaključni prizor – neobvladljiv skupek drobcev in citatov, *babilonska knjižnica*.«⁵⁸ Na koncu je ostala samo še nekakšna manjša knjižnica, znak druge, večje in izginule. Zgori večina knjig don Kihotove knjižnice,⁵⁹ v *Mestu sanjajočih knjig* je ogenj opustošil Bukvano s številnimi knjigami, knjižnicami, antikvariati in knjigarnami.⁶⁰ Ko knjižnica zgori, se odpre ugibanju, katere in koliko knjig je imela, raziskovanju delno ohranjenih besedil, odlomkov, citatov. Postane še bolj zanimiva, omogoča še več branj in interpretacij, tako da niti požar ne more uničiti neskončnosti knjižnice ampak jo nekako še poveča.

Imaginacije

Občutek gotovosti, zadovoljstva in dokončnosti pri branju ali obisku knjižnice se ne sme pojaviti prehitro, občutje negotovosti, nedokončanosti in neskončnosti pa ohranja in spodbuja radovednost. Pallasmaa in Brodski opozarjata na pomembnost negotovosti za ustvarjalnost.⁶¹ V dejanske knjižnice lahko prek ustvarjalne naravnosti in ostrenja čuta za neskončnost vdirajo podobe imaginarnih knjižnic, lahko pa tudi podobe nevidnih knjižnic. Nevidne knjižnice se razlikujejo od bralca do bralca, niso omenjene v tekstih, a bralec lahko zasluti njihovo možno prisotnost. Bralec jih lahko vnašajo sami in različno poselijo določene kraje in sveteve v zgodbah. Videti v dejanskih knjižnicah tudi imaginarne pomeni videti neskončnost črk, besedil, knjig, knjižnic, gozd, požare, optične iluzije, prisotnost magije, množenje perspektiv (na primer v rokokojevsko okrašeni knjižnici videti upodobljene naelektrene neskončne kodre misli, v vzorcih na tleh videti krivljenje in ukrivljenost prostora ...), kar bi bil lahko en od razlogov, da v arhitekturnem turizmu oblikuje podzvrst, ki bi se ji lahko reklo knjižnični turizem. Calvinova knjižnica v Teodori je imela knjige, ki so govorile o živalih. Te so začela izpodrivati imaginarna bitja, ki so se prej skrivala pred njimi in »je ona druga favna jela kukati na svetlo iz blodnjakov knjižnic, kjer so bile shranjene inkunabule, skakati s kapitelov in nadstreškov, prežati ob vzglavju spečih. Sfinge, grifi, himere, zmaji, kozojeleni, harpije, hidre, likorni,

57 Borges, *Proza*, 157.

58 Virk, »Konstrukti resnice«, 475.

59 Brivec in župnik s pomočjo don Kihotove nečakinje in gospodinje obsodita don Kihotovo knjižnico na grmado in zažgejo skoraj vse knjige, »[v]erjetno so zgoarele tudi take, ki bi zaslužile, da jih hranijo v večnih arhivih«, nekaj knjig skrijeta, domačo knjižnico pa mu zazidajo (Cervantes: *Veleumni plemič don Kihot iz Manče* 1:63)-

60 Moers, *Mesto sanjajočih knjig*, 453.

61 Pallasmaa, *Misleča roka*, 133.

baziliski so znova prevzeli oblast v svojem mestu.«⁶² Plečnikov načrt za fasado proti Gosposki ulici iz leta 1936 prikazuje dva kentavra, ki skačeta kot kakšna profesionalna politika in si dokazujeta resnico kot univerzitetni učitelji.⁶³ Na tako prikazano neskončno dokazovanje resnic na stavbi NUK-a bi bil lep razgled tudi s sosednjih stavb, a menda se je Plečnik s to idejo bolj poigraval kot mislil resno. Krilati konj Pegaz predstavlja ustvarjalno domišljijo in je simbol za navdih.⁶⁴ Lahko živi v knjigah in knjižnici ali beži iz nje, saj so tam miti konzervirani, kakor je pokazal Gianfilippo Usellini na sliki *Trojanski konj* v Hockejevi interpretaciji.⁶⁵ Lahko vabi v knjižnico kakor Plečnikov pegaz⁶⁶ v NUK, saj se z vratno kljuko stavba rokuje.⁶⁷ Obiskovalec se lahko rokuje hitro, s konjičkom, v iskanju informacij, lahko pa se rokuje s Pegazom, v iskanju informacij in imaginacij.

Knjižnice so z neskončnostjo povezane dejansko, estetsko, vizualno, simbolno ... So prostori odprtosti, fluidnosti, negotovosti, spremenljivosti, imaginarnosti in neskončnosti. Imaginarne knjižnice, imaginarne knjige in imaginarni knjižničarji bogatijo dejanske knjižnice, jih še intenzivneje povezujejo z neskončnostjo in vplivajo na intenzivnejše doživljanje dejanskih knjižnic in lahko vplivajo tudi na predstave nevidnih knjižnic. Citat Brodskega glede poezije – »Imaginarni prostor, ki ga oriše delo, se spremeni v resničnega in postane del mojega izkustvenega življenjskega okolja,«⁶⁸ – velja tudi za knjižnice: Imaginarne / nevidne knjižnice se spremenijo v dejanske in postanejo del izkustva. V dejanskih knjižnicah ne gre samo za zbiranje dejstev, ampak predvsem za njihovo ustvarjalno sintezo in za stik z neskončnim z raznih vidikov, zato »valuta« v knjižnici ni samo informacija, ampak zlasti imaginacija.

62 Calvino, *Nevidna mesta*, 89.

63 Prelovšek, *NUK*, 37.

64 Chevalier in Gheerbrant, *Slovar simbolov*, 439.

65 Hocke, *Svijet kao labirint*, 125.

66 Sketelj, *Vrata*, 66.

67 Pallasmaa, *Oči kože*, [103].

68 Pallasmaa, *Misleča roka*, 168.